

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ			
Примљено:	21 SEP 2011		
Орг. јед.	Број	Категорија	Вредност
06	012 - 7408	2 - 11	

Обш

УНИВЕРЗИТЕТУ У БЕОГРАДУ
Београд
Студентски трг 1

ВЕЋУ ЗА МУЛТИДИСЦИПЛИНАРНЕ СТУДИЈЕ
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

Извештај о квалификованости кандидата, Даниеле Королије Црквењаков, и подобности предложене теме, за докторску дисертацију

Одлуком Већа за мултидисциплинарне студије Универзитета у Београду именовани смо у Комисију за преглед и оцену научне заснованости теме докторске дисертације *Могућност унапређења стандарда конзервације, рестаурације и валоризације бојених лазура на сребру у полихромији барокног периода у српским православним црквама*, кандидаткиње Даниеле Королије Црквењаков. Због службеног одсуства чланова комисије, изабрана комисија није успела да се окупи и састави извештај у прописаном року. Молимо Веће да прихвати извештај са наведеним одступањем.

Пошто смо прегледали пријаву и биографију Већу за мултидисциплинарне студије подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији:

Како се из приложене документације да видети, до актуелног статуса *конзерватора саветника*, највишег стручног звања у делатности заштите културних добара, тренутно на месту руководиоца конзерваторско-рестаураторског одељења *Галерије Матице српске*, кандидаткиња је стигла темељним образовањем на основним студијама електротехничког одсека *Техничког факултета Универзитета у Новом Саду* (диплома 1986), потом на ENAIP- Scuola regionale per la valorizzazione e il restauro dei beni culturali, Brescia, Италија (1989) и на *Културолошком факултету Универзитета Црне Горе* на Цетињу (1991). Упоредо са радом у две назначајније установе заштите културних добара у Војводини, *Покрајинском заводу за заштиту споменика културе и Галерији Матице српске*, ради сталног усавршавања завршила је још осам специјалистичких курсева, а 2008. је на Универзитету у Београду уписала мултидисциплинарне докторске студије *Историје и*

филозофије природних наука и технологије. Како је најбољим успехом испунила сав прописани програм студија, стекла је и формално право на пријаву теме докторског рада.

Поред тога, двадесетогошња пракса у заштити културних добара, омогућила је кандидаткињи да пред стручну и научну јавност изађе са низом значајних саопштења, научних анализа, пројеката стандардизације и две важне публикације. Најпре је у монографији *Тронови манастира Крушедола (2009)*, коју је уредио професор Мирослав Тимотијевић, представила драгоцену искуства мултидисциплинарних испитивања о деликатном проблему заштите лазура, а потом је у самосталној књизи *Историја конзервацијеи рестаурације у Галерији Матице српске (2010)*, показала да суверено влада проблематиком заштите културних добара у теорији и пракси. Свест о важности непрекидног истраживања боље праксе, показала је и директним или индиректним организовањем неколико, за нашу националну праксу важних специјалистичких скупова, као и учешћем на неколико међународних скупова са мултидисциплинарним карактером, од којих саопштења у Мађарској (*The restoration of the three baroque thrones from the Serbian orthodox monastery of Krusedol, 35th International Conservation Conference, 3-5. November 2010, Hungarian National Museum, Budapest*) и Аустралији (Puškar, Lj., Korolija, D., Howard, D. and Tobin, M., *ATR-FTIR and XFM analysis of paint cross sections from an 18th century iconostasis*, poster prezentacija, The 2010 Australian Synchrotron User Meeting, 21-22 November 2010, Melbourne) представљају значајну афирмацију кандидаткињиних доприноса науци. Због свега већ постигнутог у научно-истраживачком раду, Даниела Королија-Црквењаков има статус стручног сарадника у Матици српској (матични број истраживача Покрајинског секретаријата за науку Војводине: 2855).

Сматрамо да се на основу радова које је кандидаткиња до сада објавила, излагања на скуповима, семинарима и радионицама које је имала, добија потребно уверење у њену способност да приступи изради докторског рада за који предлаже тему ***Могућност унапређења стандарда конзервације, рестаурације и валоризације бојених лазура на сребру у полихромији барокног периода у српским православним црквама.*** За извођење експерименталног дела истраживања обезбеђена је подршка Технолошког факултета Универзитета у Новом Саду, Института за физику Универзитета у Београду и Физичко-хемијске лабораторије Народног музеја у Београду.

2. Предмет и циљ дисертације:

Као и многе друге научне дисциплине, конзервација и рестаурација су своје вредности дуго задржавале у области вештине и занатства. Овај предлог теме докторске тезе је код нас прави тренутак да се каже да су у конзервацији и рестаурацији присутане бројне науке и да оне представљају симбиозу науке и уметности.

Код нас је наука у конзервацији и рестаурацији почела да се развија формирањем *Савезног, касније Југословенског института за заштиту споменика културе*, који је дао прву и једину генерацију специјализованих конзерватора у тадашњој Југославији формирану на доктрини која је формирана након Другог светског рада. Али требало је да прође време да би се у проучавању малтера на зидним сликама одговори на нека проблематична питања пронашла само у оквиру биологије, или пак да је за добру рестаурацију бојених слојева слика најважније добро познавање закона оптике. Једном речју, не постоји у конзервацији и рестаурацији област која није у уској вези са неком од научних дисциплина, а стручњаци се морају што пре ослободити занатског посматрања проблема и размишљања о њима у оквиру заната. Једино наука може да да прави одговор на питања догађања и развоја одређених процеса на материјалу који се чува, током одвијања конзервације и рестаурације као и да предвиди даља догађања на неком материјалу који је коришћен или пак треба да се користи. Пре свега из наведених разлога, тема која се предлаже има велики значај у оквиру унапређења мултидисциплинарних истраживања.

У историји културе посебно место имају они пројекти који су успели да целовито изразе суштинске идеје на којима почива цивилизација. „Барокни илузионизам“ је један од последњих покушаја да се оствари синтеза знања, вештина и технологије да би се остварио снажан доживљај и извршио неодложан утицај на посматрача-учесника. Упркос не малим напорима у 20. веку да се, са једне стране, ревитализује идеја *Gesamtkunstwerk*-а у пракси, као и да се ова подржи и објасни у оквиру *интегралне естетике*, истраживања културне историје и даље остављају овај предмет историји (утопијских) идеја. Констатујући да су у историји културе истраживања обављана одвојено – ликовна, литерарна, институционална, свако за себе, кандидаткиња констатује да је тек савремена барокологија истакла кључни значај развоја технологије илузионизма у служби остварења примарне комуникације са владајућим, теолошким и профаним идејама владања. Мала посвећеност значају технологије у настанку илузионизма, као техничког питања које треба објаснити, један је простор у коме кандидаткиња налази свој предмет докторских истраживања. Други је нашла у историји технологије, која показује да су нова открића увек лако придобијала присталице, па се тако дешавало да се нове технолошке могућности очекивано користе за интервенције на старим остварењима „барокног илузионистичког декора“, остварујући као савремена техника, парцијалном применом, погубан утицај на нестајање старе технике полихромије. Водећи нас сигурно кроз савремена објашњења појмова *полихромија, лазур*, те уводећи у историју свог предмета истраживања не само проблем одумирања *уметничких заната*, већ и проблем, кроз историју струке променљивог, *рестаураторског* разумевања *обнове* и *заштите* историјских и

аутентичних, документарних вредности декорације српских барокних црквених простора, кандидаткиња указује на пресудан значај технолошких знања. Пре свега због потпуног објашњења барокног модела *gesamtkunstwerka*, а потом због утврђивања конзерваторског третмана.

На овим констатацијама кандидаткиња одређује **предмет** свог рада као: изучавање „*уметничке технологије израде, процеса пропадања и проблема конзервације и рестаурације бојених лазура на металним фолијама као делу барокне полихромије у српским православним црквама*“ у садашњем стању, на репрезентативним узорцима али и кроз „*анализу накнадних интервенција које се могу документовати, пратиће развој конзерваторске праксе и однос према наслеђу барокног периода*“.

До ове формулације предмета кандидаткиња нас доводи кроз сажет, а исцрпан увид у изученост проблема који учествују у предложеној теми. Тако, поред одличног увида у домаћу барокологију, исправно истиче запостаљеност истраживања технологије ових уметничко-занатских радова. Као аргумент за важност овог проблема, колегиница Королија даје прецизан снимак стања у конзерваторској пракси код нас. Поред тога из образложења је јасно да има одличан увид у, по приоритету за ову тему веома важну компаративну праксу у немачким земљама као расадницима барокне полихромије. Следи увид у објективне, тзв. историјске проблеме “промене укуса”, измене полихромије “новим модама и техникама” приликом обнова цркава и њихових ентеријера и мобилијара, као и “модама” у рестаураторској пракси. Након свих ових образложења може се рећи да је предмет прецизно одређен на технологији, конзервацији и проблемима праксе кроз историзацију поступка, са једне стране и одмеравање учинка савремене науке и технологије, са друге стране. Предлог садржи и разумљиву истраживачку омеђеност на реално доступан и интересима културне политике оправдан предмет српског барокног полихромираног мобилијара. Ценећи исказани сензибилитет кандидаткиње, може се рећи да је предмет истраживања формулисан не само као прости склоп мултидисциплинарности, већ да је тако структурисан да показује до сада неистакнути каузалитет сложене технологије, не само у потенцијалу манипулацијама идејама, већ и у одрживости или неодрживости високе, естетске и институционалне комуникације производа барокног илузионизма.

Из добро одређеног предмета проистичу прецизно дефинисани циљеви истраживања:

- „- *утврдити уметничку технологију бојених лазура на металним фолијама;*
- *показати која је била њихова улога у функцији укупног визуелног ефекта;*

- објаснити промене изгледа и карактеристика ових декоративних слојева од њиховог настанка до данас;

- критички испитати доминантни приступ конзервацији и рестаурацији ових делова барокне полихромије у ранијој и савременој конзерваторско-рестаураторској пракси

- дефинисати препоруке за приступ испитивањима и начин конзервације и рестаурације“.

Иако, формално гледано, делују разуђено, исходи истраживачког рада одсликавају почетну претпостављену структуру истраживања које кандидаткиња предлаже. У њој је истакнута спрега између технологије и идеје, као и историје њихових интересних веза, пре свега као сведока свих времена у којима су до сада баштињене. Овим нас кандидаткиња недвосмислено уводи у актуелну теорију интегралног приступа наслеђу, по питању његовог разумевања, али исто тако и по питању његовог коришћења као баштине. У том смислу треба истаћи последњи формулисани исход у циљевима истраживања јер целом напору кандидата даје пуно перспективно, социјално оправдање.

3. Опис садржаја (структуре по поглављима) дисертације:

Структура рада у потпуности кореспондира са идејама и предлозима из образложења предмета и формулисаних циљева истраживања. Предложена је у седам поглавља у којима се јасно оцртавају историографска истраживања (*поглавља 1-3: Увод, Технике*), теренски истраживачки (поглавље 4: Бојене лазуре у српским црквама) и експериментални део рада са тумачењем резултата и предлогом одговарајућег третмана на основу њих (*поглавља 5 и 6*). Последње, седмо поглавље је предвиђено за закључна разматрања. Као додатак раду је предвиђена литература, а приложен је иницијални списак.

Сугеришемо кандидаткињи да *поглавља 5 и 6* обједини јер се садржај овог другог најнепосредније везује за тумачење резултата експерименталног дела па је корисније да се не одваја.

Наведена литература потврђује добру упућеност кандидата у сложену интердисциплинарну проблематику коју ставља у разматрање и наговештава одговарајуће напредовање у реализацији постављене тезе.

4. Основне хипотезе од којих ће се полазити у истраживању:

Кандидаткиња је пошла од тврдње да су: *полихромије* део “*синтетичког приступа у барокном илузионизму*”, те да се физичко-хемијским и другим експерименталним

испитивањима може доказати да су „уметничко-занатски“ материјали и технике коришћени управо са тим циљем. Потом је претпоставила да је на основу досадашњих истраживачких увида реално сматрати је да су полихромије у српским православним храмовима део исте „политике“ барокног илузионизма и да се предвиђеним истраживањима на узорцима из српских цркава из Војводине, Славоније и Мађарске може доказати њихова технолошка, занатска, уметничка и идејна истородност. Напокон тврди да је и овим радом могуће потврдити значај не само научних анализа материјала и техника старих декорација, већ и да се експериментална истраживањима самих историјских метода заштите културног наслеђа морају узети као основ савремених конзерваторских препорука.

5. Методе које ће се у истраживању применити:

Као што је и у постављању хипотеза, комбиновала дедуктивне и индуктивне приступе, тако се и у образложењу усвојене методологије кандидаткиња јасно определила за прожимање историографског и експерименталног истраживања. И једно и друго је усмерила ка такозваним хуманистичким дисциплинама, где по обичају смештамо производе или последице уметничко-занатских подухвата, као и ка природним наукама и технологији. У том смислу изведена је прецизна систематизација поступака у раду на изради тезе – у методологији експерименталног рада и начину извођења тумачења резултата истраживачког дела и интерпретације проблема, као и у дискурсу хуманистичког разумевања ширег контекста полихромије у идеологији и пракси барокног декорисања. У образложењу је са пуно разумевања интердисциплинарности наговештен пажљив, одмерен и разложен спој експерименталних поступака, незаобилазних у савременим истраживањима (*Испитаће се површина и попречни пресек узорака путем оптичке микроскопије у обичном и ултраљубичастом светлу, SEM-EDS анализе и савременим методама спектроскопије (Raman, μ Raman, IR, FTIR)*). Посебно је одмерено пројектован спој методологије тумачења резултата експерименталних истраживања и методологије хуманистичке херменеутике.

6. Очекивани резултати и научни допринос:

У горе истакнутом смислу, значај овог рада је кандидаткиња истакла као допринос бољем разумевању барокне декорације на основу резултата одгонетања технологије извођења полихромије у српским православним црквама барокне епохе. Сматрамо да је овако схваћен значај истраживања сасвим оправдан. Нешто дискретније је истакнуто да ће се и овим радом указати на историјска искуства, то јест досадашња лутања и недоумице у конзерваторској теорији и пракси у свету и код нас. Запостављеност научног приступа,

недостатак свести о документарности сваког, а не само естетског аспекта културног добра, потребе за екзотичним поступцима, храбрости за експерименталним приступом, још увек су проблеми савремене конзерваторске науке. Због тога је наговештена “стандардизација поступака” у свакој будућој рестаураторској пракси обећање да ће се у контексту разумевања високог технолошког стандарда у извођењу историјских декорација српских цркава барокне епохе управо савремено схваћена *заштита* културног наслеђа логично појавити као аргумент разумевања европског контекста српске барокне полихромије.

7. Закључак:

Можемо закључити да с ради о кандидатињи која је одлично мултидисциплинарно основно образовање кроз двадестогодишњу праксу непрекидног конзерваторског усавршавања претворила у завидно искуство поузданог znalца историје, теорије и праксе заштите културних добара. Са тим предусловима успела је да јасно формулише предмет свог докторског рада као унапређење стандардне праксе конзерваторског очувања интегритета културног сведочанства. У предлогу се јасно формулише предмет истраживања са потребном критичношћу према свим наслеђеним опасностима које прете из аспеката различитих научних области које у свом раду имају културно наслеђе као предмет, директно или индиректно. Оправданост истраживања на везама технологије и историје културе, кандидаткиња налази најпре не у једноставном каузалитету знања и функционалне производње културних феномена, већ у примени знања, превасходно ради стварања највише одговарајућих технологија, као и у највећем могућем оправдању технологија приказивања, конкретно илузионозма у овом раду. Како видимо из образложења и радне биографије кандидата, као и из непосредне сарадње, постоје сви услови да се добро мултисциплинарно образовање претвори у један плодан експеримент који ће сасвим сврховито ући у праксу конзервације и рестаурације културног наслеђа као високи стандард.

У наведеном смислу предлажемо Већу за мултидисциплинарне студије Универзитета у Београду да прихвати предлог теме докторског рада Даниеле Королије-Црквењаков, под насловом *Могућност унапређења стандарда конзервације, рестаурације и валоризације бојених лазура на сребру у полихромији барокног периода у српским православним црквама* и одобри јој рад и истраживања.

1.08.2011.

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ:

Др Драган Булатовић, доцент за музеологију и херитологију Филозофског факултета у Београду, ментор

Др Горан Станишић, научни саветник Института за физику у Београду, ментор

Др Мирослав Тимотијевић, редовни професор историје уметности на Филозофском факултету у Београду

Др Лоњауа Раногајец, редовни професор Технолошког факултета Универзитета у Новом Саду

Звонимир Зековић, ванредни професор конзервације и рестаурације Факултета примењених уметности у Београду у пензији